

Torgalsbøen villeder

Kirsten Rasmussen

Kompetansesenter for sikkerhets,- fengsels- og rettspsykiatri, Avdeling Brøset, St. Olavs hospital
Psykologisk institutt, Norges teknisk-naturvitenskapelige universitet (NTNU)
mons.bendixen@svt.ntnu.no

Karl Henrik Melle

overlege, St. Olavs hospital, psykisk helsevern, regional sikkerhetsavdeling Brøset og leder
av Den rettsmedisinske kommisjon

Tarjei Rygnestad

professor, leder av Den rettsmedisinske kommisjon

Anne-Kari Torgalsbøens kraftige kritikk mot norsk rettsvesen kan gi folk en feil oppfatning av norsk rettspsykiatrisk virkelighet.

VELKOMMEN: Det er retten som oppnevner sakkyndige. Her bør det være kompetanse som avgjør, ikke yrkestittel, skriver forfatterne av dette innlegget. Illustrasjonsfoto: Arne Olav L. Hageberg

DEBATT: SAKKYNDIGE

Dagens system for oppnevning av sakkyndige fremstår som antikvarisk, sårbart og en trussel mot rettssikkerheten, hevdet Anne-Kari Torgalsbøen i marsutgaven av Tidsskriftet.

I Tidsskriftets marsutgave retter Anne-Kari Torgalsbøen kraftig kritikk mot norsk rettsvesen for blant annet ikke å ha oppnevnt psykolog som sakkyndig i saken mot Anders Behring Breivik. Dette innlegget kan dessverre gi folk en feil oppfatning av norsk rettspsykiatrisk virkelighet.

Utenfor mandatet

For det første hevder Torgalsbøen at psykologisk kompetanse kan kaste lys over hva som drev gjerningsmannen, og hvorfor han handlet som han gjorde. Men en slik avklaring ligger utenfor rammen av et rettspsykiatrisk mandat. Mandatet til de sakkyndige handler om hvorvidt observanden (tiltalte) hadde en eller annen tilstand som kan ha betydning for tilregnelighet (straffeloven § 44) eller straffeutmåling (§ 56c). I enkelte tilfeller hvor det kan være snakk om en strafferettslig særreaksjon, blir man også bedt om å si noe om prognose. Hva som eventuelt kan ha vært motiv for en handling, er det ikke de sakkyndige som skal si noe om. De juridiske begrepene «psykotisk», «bevisstløs» og «psykisk utviklingshemmet i høy grad» har ingen psykiatrisk/psykologisk ekvivalent som kan fanges opp med psykometriske tester, selv om tester av og til kan bidra til å belyse en problemstilling, for eksempel i forhold til evnenivå.

Ikke kompetansestrid

Den kompetansestriden mellom psykiatri og psykologi som Torgalsbøen (og enkelte andre) fremhever, er relativt ukjent utenfor Oslo-miljøet. Her er det samarbeid og felles forståelse som er tema, slik det har vært i mange år. For eksempel dannet vi i Midt-Norge allerede på 1990-tallet et Rettspsykiatrisk forum. Her møtes psykologer, psykiatere og jurister og drøfter problemstillinger av felles interesse. Vårt siste møte i februar i år hadde tittelen «For syk til straff, for frisk til behandling» og samlet 80 deltagere. Det var psykologer, psykiatere, statsadvokater, politijurister, forsvarsadvokater og dommere fra tingrett og lagmannsrett.

Den kompetansestriden mellom psykiatri og psykologi som Torgalsbøen (og enkelte andre) fremhever, er relativt ukjent utenfor Oslo-miljøet

I Den rettsmedisinske kommisjon har man i de siste tiårene sett en økende andel erklæringer forfattet av psykologer. Vi har ikke nøyaktig statistikk over andelen, men tall fra 2010 tyder på at det i om lag en tredjedel av sakene har vært minst én psykolog som sakkyndig. Det er også en tredjedel av medlemmene i psykiatrisk gruppe som er psykologer.

ABC-modellen

Det er retten som oppnevner sakkyndige. Her bør det være kompetanse som avgjør, ikke yrkestittel. Verken rettspsykologi eller rettspsykiatri er egne spesialiteter i Norge. Kompetansebygging innenfor feltet er imidlertid søkt ivarettatt gjennom den såkalte ABC-modellen for opplæring innen rettsmedisin, skissert i Rognumutvalgets innstilling (NOU 2001:12). Nivå A anses å være ivarettatt innenfor de enkelte disipliners spesialistordning (spesialist i klinisk psykologi, spesialist i psykiatri). Nivå B er et kurs i strafferett og straffeprosess, gjelder de juridiske aspektene ved sakkyndigrollen og er felles for alle disipliner som gjør tjeneste som sakkyndig i straffesaker (psykologer, psykiatere, patologer, odontologer, gynekologer mfl.). Nivå C gir spisskompetanse innenfor hvert fagfelt, og er felles for psykologer og psykiatere. C-kursene omhandler forståelse av de rettspsykiatriske «diagnosene», hvordan gjøre risikovurderinger, spesielle forhold ved utredning av alvorlige

personlighetsforstyrrelser, psykisk utviklingshemning, osv. De siste C-kursene har hatt omtrent jevnt antall psykologer og psykiatere som deltagere.

Det er ingen formell godkjenning av rettspsykiatri eller rettspsykologi som egne spesialiteter i Norge. Forskriften for Den rettsmedisinske kommisjon pålegger kommisjonen en oversikt over aktuelle sakkyndige. Rekvirenter skal kunne henvende seg til kommisjonens sekretariat for å få oversikt over mulige sakkyndige fra ulike medisinske miljøer og deres kvalifikasjoner. På oversikten over mulige rettspsykiatrisk sakkyndige er 42 prosent psykologer. Man arbeider nå med en oppdatert oversikt over de som har B- og C-kurs, slik at det skal bli mulig for rettslige instanser og påtalemyndigheter i hele landet å få oversikt over hvem som har disse spisskompetansekursene.

Utdatert problemstilling

Det har også vært flere utspill fra de rettspsykiatriske fagmiljøene for å sikre større faglig bredde og høyere andel av institusjonalisering av rettspsykiatriske observasjoner. Det er nok riktig at retten ofte oppnevner de som retten har erfaring med, uten at den alltid har et bevisst forhold til kompetanse. Dette reflekterer i de fleste tilfellene en travel hverdag heller enn et bevisst valg. Når det gjelder saken mot den tiltalte i terrorsaken, har retten hatt en ekstra utfordring i forhold til habilitet, siden mange fagpersoner har diskutert saken i det offentlige rom. Vi er av den oppfatning at Torgalsbøen i sin profesjonskamp tar opp en utdatert problemstilling, og vi mener at det nå er viktig for fagmiljøene å samle seg rundt løsninger for fagfeltet fremover, i stedet for å grave ut gamle skyttergraver.